

Patrum, et sic de aliis; nec modus ille aedificandi seu architectandi (ut sic dicam) illa loca ratione aliqua necessarius est, nec per se conveniens aut consentaneus divinae providentiae. Reliqua vero probabiliter possunt cogitari et diei. Satis autem verisimile est, purgatorium esse vicinum inferno, tum propter convenientiam in poena sensus et ignis; tum quia hoc spectat ad quamdam majorem afflictionem et humiliationem purgandorum. Et ideo non refert quod illae animae sint absolute digniores animabus puerorum, quia pro tunc merentur majorem afflictionem et poenam. Tum praeterea, quia verisimile est, post judicium, infernum dilatandum esse et occupaturum totum purgatorium ignem, imo fortasse etiam ad limbum puerorum et antiquorum Patrum extendetur, ut aliqui censem. Sed haec magis incerta sunt, quia de limbo puerorum non constat an sit evanundus. Concilium autem Florentinum licet de hoc limbo dixerit esse in inferno, non tamen fecit comparationem cum purgatorio, sed consulto id præterrius videtur, imo et omnino de situ purgatorii nihil significasse, quia est res quæ adhuc in disputatione Theologorum versatur. Quia tamen multum significat limbum esse coniunctum inferno, ideo aliæ etiam opiniones probabiles sunt.

15. An loca inferna mole terræ interjecta distinguantur. — An vero haec loca distinguantur muris per interjectam alicujus terræ partis molem, vel solum terminis a Deo præfinitis, mihi non constat; neque ab auctoribus aliquid expresse dici video, præter eos qui sentiunt ignem inferni et purgatorii esse continuum, nam hi plane putant illa duo loca non habere murum seu molem terræ interjectam. Quod non est improbatibile, propter rationes supra factas, neque inde sequitur aliquid absurdum; nam ad distinctionem locorum satis est terminorum præfinitio, et quod non possit esse transitus neque permisitio, quod etiam ad decentiam animarum sanctorum et convenientem ordinem pertinet. De aliis vero duobus locis, vel inter se, vel cum aliis comparatis, facilius credi potest distinguiri muris, quia nullum habent commercium, nec est illa necessitas vel congruitas, ut debeat aliter constitui. Quamvis verba illa Abrahæ: *Inter nos et vos magnum chaos, etc.*, indicare videantur spatium illud fuisse quasi concavum et subtili corpore repletum, anm vox *chaos* hæc indicat; et verbum etiam

Græcum, quod *hiatum seu voraginem* significat. Sed quia spiritibus omnia penetrabilia sunt, ideo potuit tota illa distantia *chaos* appellari, etiamsi aliqua pars densa, terra eset repleta. Paludanus vero et alii indicant, totum spatium omnium istorum locorum esse concavum, et post diem judicii replendum esse corporibus damnatorum.

16. *Sufficientia locorum inferorum colligitur ex variis animarum statibus.* — Tandem, quoniam de his locis ulterius disputandum nobis non est, ex dictis etiam colligitur eorum sufficientia, de qua etiam videri possunt Paludan., Suppl. Gabr., et alii supra citati. Sumitur autem ex statibus animarum: quædam enim omnino felices sunt et purissimæ, quæ non infra terram, sed supra cœlos colliguntur. Aliæ sunt omnino damnatae propter peccata propria, pro quibus est infimus locus simul cum dæmonibus. Aliæ sunt etiam damnatae propter solum originale peccatum, quibus proprius locus debetur propter diversum statum et rationes supra tactas. Aliæ sunt justæ, sed purgandæ. Aliæ denique fuerunt aliquando justæ satisque purgate quoad personalia, eo vero tempore quo nondum erat janua cœli hominibus aperta. Non sunt autem plures status animarum; ergo nec receptacula earum. Satis vero pullulat quæstio de statu animæ decedentis in originali peccato cum actuali veniali tantum. Sed de hac re et in 2 tom., cit. loco, et supra in hoc libro, agens de remissione venialium peccatorum, satis dixi. Aliæ vero difficultates quæ hic tangi poterant, post disputationem sequentem tractando de statu animarum purgatorii, expedientur melius.

DISPUTATIO XLVI.

DE GENERE ET ACERBITATE POENÆ PURGATORII.

Quoniam præcipuus finis purgatorii est ut animæ, qui illic existunt, poenam suis peccatis debitam patientur, ideo consequenter de qualitate gravitateque illius poenæ dicendum est. In qua re primum considerandum occurrit, quotuplex illa poena sit; deinde quam acerba sit, quibusque mediis seu instrumentis exerceatur; ac tandem quantum duratura sit, seu quomodo incipiat, continueque sustineatur, donec tandem finiatur.

solum poenam sensus, sed etiam damni deberi propter peccatum jam remissum quoad culpam.

— Nihilominus dicendum est, animas purgatorii poenam damni pati; imo hanc esse præcipuam poenam quam ibi patientur. Est communis sententia in 4. d. 20 et 21, ubi D. Thom., Bonavent., Palud., Richard. et alii; Soto, dist. 49; Durand., in 3. d. 22, q. 4. Et probatur, quia detinentur ab ingressu patriæ ratione culpæ commissæ; sed haec est poena damni; ergo. Major patet, quia nulla est in eis alia ratio cur detinentur. Nam quantum est ex parte status veluti naturalis, hoc ipso quod sunt extra corpus, sunt in statu sufficiente ad videndum Deum. In quo multum a nobis differunt; anima enim conjuncta corpori corruptibili, ratione talis conjunctionis non est in statu apto ad videndum Deum, secluso omni alio impedimento; ergo illæ animæ, jam separatæ, ob aliud impedimentum privantur eo tempore visione Dei; hoc autem non est nisi culpa commissa nondum plene satisfacta; ergo. Dices, non culpam ipsam, sed reatum poenæ manentem esse proximam rationem hujus detentionis. Sed hoc nullius momenti est, quia illæ reatus poenæ primo ac per se est de ipsa parentia visionis Dei; non enim meretur videre Deum qui pro peccato nondum illi plene satisfecit, quandiu in eo statu durat: *Quis enim habitabit in tabernaculo Dei, aut quis requiescat in monte sancto ejus, nisi qui ingreditur sine macula, et operatur justitiam?* utique primo ac præcipue ad Deum ipsum. Propter quod alibi scriptum est: *Nihil coquinatum introibit in illam*, scilicet, civitatem sanctam Jerûalem, in qua est visio pacis. Neque enim putandum est, ratione peccati commissi, etiam remissi quoad culpam, solum deberi homini poenam sensus, et quia hanc sustinere non potest videndo Deum, ideo detineri ab illa visione donec satiatiatur; hoc enim gratis et præter omnem rationem excogitatum est, tum quia hoc ipso quod debetur poena sensus, intrinsece debetur detentio ab illo ultimo termino, nec possunt hæc naturaliter sejungi in illo debito, cum in se sint intrinsecè connexa. Tum etiam quia peccatum potissimum est poena dignum, quatenus est vel simpliciter, vel aliquo modo Dei offensio, sub qua ratione ei maxime respondet parentia ejusdem Dei.

3. *Ratio in contrarium solvit.* — Ratio autem quæ in contrarium inducebatur, ex falsis principiis vel male intellectis procedit; supra enim in materia de penitentia ostendit

2. *Animas purgatorii poenam damni pati, vera resolutio.* — *Objectioni occurritur.* — Non

dimus, cum peccatum remittitur, totum id quod est culpæ remitti, sive ad aversionem, sive ad conversionem pertineat. Itemque, si reatus pœnæ manet, non solum manere propter conversionem, sed etiam propter aversionem, imo propter hanc maxime, quia illa est polissima malitia, propter quam præcipue debetur pœna; unde, si satisfactio homini est insufficiens, maxime est, quia non est proportionata injuria seu offensioni Deo factæ. Quamvis ergo in remissione culpæ aversione omnino tollatur quoad maculam, reatus tamen pœnæ ex illa nascens non omnino tollitur, quia non pendet ab illa in conservari, nisi quatenus ad æternam pœnam extenditur; et ideo adhuc potest manere reatus pœnæ damni temporalis. Unde doctrina illa quæ in contrarium allegatur, vel admittenda non est, vel secundum quamdam accommodationem solum est intelligenda, ut citato loco latius declaravi. Ad confirmationem negatur minor; nam sicut venialis peccata sunt aliquo modo offensiones Dei, aliquam pœnam damni merentur, saltem temporalem, et sicut in via retardant tendentiam in ultimum finem, ita etiam merentur aliquam moram in ultima coniunctione cum illo, et hæc est pœna damni temporalis.

De pœna sensus.

4. *In purgatorio datur tristitia ex detentione visionis Dei.* — *Objectio.* — *Solutio.* — Superest ut de pœna sensus dicamus, ut in qua distinguere possumus tristitiam illam quæ proxime consequitur ex parentia seu detentio visionis Dei, habetque illam pro objecto, ab alio dolore quasi externo, proportionato dolori sensibili, qui in nobis ab igne, vel alia simili actione naturæ contraria seu violenta excitari solet. Quod ergo sit in purgatorio prior modus pœnæ certissimum est; nam illa parentia seu detentio revera est magnum incommodum et malum, et ut tale apprehenditur efficacissime ab illis animabus, quæ totis suis viribus (ut infra dicam) diligunt Deum, ejusque cupiunt conspectum; ergo non possunt non tristari maxime de illa mora. Dices: si animæ illæ diligunt Deum, erunt conformes voluntati ejus; ergo erit eis voluntaria illa parentia et detentio, quam ex divina ordinatione et providentia non ignorant provenire; ergo non possunt de illa tristari, nam tristitia est de his quæ nobis nolentibus accident. Respondetur, hoc argumento probari, nullam tristitiam

esse posse in illis animabus, quia nihil patiuntur quod non voluntarie sustineant, quatenus ex divina justitia provenit. Negatur ergo consequentia, quia quod una ratione voluntarium est, potest alia ratione esse involuntarium, et ut sic magnam tristitiam inferre. Illa ergo parentia voluntaria est ex suppositione, quod Deus illum vult, quodque ad satisfaciendum perfecte pro peccatis necessaria est. Est autem involuntaria, quatenus est contra inclinationem charitatis et naturale desiderium beatitudinis, et ut sic valde contrastatur. Adeo ipsummet Deum ex se (ut ita dicam) seu voluntate antecedente non velle illum parentiam, sed potius cupere, ut homo justus sine ulla mora illum videat; sed ex suppositione nostræ malitiæ et negligentiae, voluntate consequente vult illum detentionem; sic ergo animæ, respiciendo posteriorem Dei voluntatem, illi conformantur; considerando autem priorem, valde tristantur, eo quod illum non expleverint, quodque per eas steterit, ut voluntas illa Dei, quæ antecedens fuit, non transierit in consequentem, et hac ratione tristantur de illa parentia; et consequenter dolent maxime de causa illius quæ ab iosis et non a Deo exorta fuit.

Sitne præter tristitiam alia pœna sensus in purgatorio.

5. Ex his autem videtur colligi posse, non esse in purgatorio necessariam aliam pœnam sensus, quia hæc tristitia est maxima pœna, et ad pœnam sensus spectat, cum sit pœna ex cognitione orta, quæ lata significatio, nobisque notiori, nomine sensus significatur. Unde Scot., 4, d. 50, q. 1, art. 4, concl. 2, omnem dolorem provenientem ex apprehensione alicujus mali, ad pœnam sensus spectare dicit; ergo præter hanc necessarium non est aliam pœnam sensus in purgatorio ponere. Eo vel maxime quod illæ animæ non solum dolent de parentia visionis Dei, sed multo magis de causa illius, non propter suum incommodum, sed propter Deum, quem peccando offenderunt. In quo est magnum discrimen inter illas animas et damnatas, quod damnatae non dolent de peccatis, ut sunt contra Deum, imo ipsum Deum maximo odio prosequuntur; et ideo merito speciali pœna sensus affliguntur; at vero animæ purgatorii non videntur dignæ tot pœnis et doloribus. Tandem confirmatur.

quia multis revelationibus ostensum est, animas aliorum Sanctorum detineri post hanc vitam, ne pro aliquo tempore Deum videant, in quo tempore nullam aliam pœnam patiuntur præter detentionem. Refert enim Beda, lib. 5 Historiæ Anglie., quibusdam sanctis animabus in hac vita existentibus, et extra illam, vel re ipsa, vel interna visione ductis, ostensum esse locum quendam amonissimum, in quo animæ quædam nondum aptæ ad videndum Deum detinebantur, et per illam detentionem purgabantur. Similia sumi possunt ex Gregorio, 4 Dialog., cap. 36, et ex Dionys., Dialog. de Judicio partic., c. 31.

6. *Præter pœnam damni et tristitiam, esse in purgatorio propriam pœnam sensus.* — Nilominus dicendum est, præter pœnam damni et tristitiam illi adjunctam, esse in purgatorio propriam ac peculiarem pœnam sensus. Hæc est communior sententia Scholasticorum, quos retulimus et infra referemus, videturque communi sensu et approbatione Ecclesiæ recepta. Et in Scriptura habet eadem fundamenta, quibus supra probavimus purgatorium esse, præsertim illud 1 Cor. 3: *Salvus erit, sic tamen quasi per ignem.* Patres etiam superius citati hoc sensu docere videntur purgatorias pœnas. Ratio denique est, quia æquitas justitiae divina vindicativa hoc postulat, juxta illud Apoc. 18: *Quantum glorificavit se in deliciis, tantum datur ei tormentorum.* Nam, licet hæc verba de damnatis dicta videantur, cum proportione habent locum in purgatorio ex consimili justitiae æquitate. Cum enim peccator propter inordinatam delectationem et affectionem ad creaturam dignus sit aliqua pœna contraria illi delectationi, quam vocamus pœnam sensus, si in hac vita plene non satisfecit, aliqua hujusmodi pœna purgandus et puniendus erit. Atque ita sentiunt communiter Theologi distinguentes propriam pœnam sensus, præter tristitiam ex parentia visionis. Quanquam enim illi de inferno absolute loquantur, tamen idem sentiunt de purgatorio, ut patet ex S. Thom., Pal., Dur., Rich. et aliis, in 4, partim d. 44 et 45, partim d. 50; et Palud. distinguit pœnas spirituales, ut tristitiam de parentia visionis, remorsus conscientiæ, etc., et corporales quæ sunt ab igne, et si quod est aliud Dei instrumentum, et has nos comprehendimus sub pœna sensus.

7. *Quid per pœnam sensus intelligatur.* — Nec aliud sensit Scot., qui in contrarium ci- tari solet; nam d. 50, circa fin., § *Ad pri- man questionem*, distinguit etiam spiritualem et corporalem pœnam, et priorem subdistinguit in pœnam damni et vermis, et sub priori evidenter comprehendit nolitionem illius parentia et tristitiam de illa. Pœna ergo sensus non sic appellata est, quia per cognitionem causatur, quod commune est omni tristitiae et dolori, sed quia per extrinsecam et realem mutationem efficitur ad modum sensibilis. Alioqui ipsam parentia visionis Dei dicenda esset pœna sensus, quia in illa significatione non tantum dolor, sed malum etiam illud, quod cognitum infert dolorem seu tristitiam, dicetur pœna sensus, seu quæ sentitur; sic enim non tantum dolor ex flagellis ortus, sed flagella ipsa sunt pœna sensibilis. Denique sub nomine et impositione pœnæ includitur semper tristitia vel dolor concomitans malum illud, quod in pœnam imponitur, neque in illa lege vel aliquo judicio censetur duæ pœnæ, privatio pecuniae, et tristitia inde secura, sicut non sunt duo præmia, visio Dei, et delectatio quæ illum consequitur; et in universum proprietas naturaliter consequens non censetur ponere in numerum cum re ad quam consequitur. Præter igitur pœnam damni seu parentia visionis Dei cum tristitia inde secura, aliam pœnam sensus patiuntur animæ, non solum in inferno, sed etiam in purgatorio. Imo non solum præter tristitiam de parentia vel dilatione, sed etiam præter dolorem ex remorsu, seu verme conscientiæ, qui etiam animabus purgatorii non deest; nam omnis hæc pœna est pure spiritualis et quasi ab intrinseco, præter quam esse debet aliqua pœna ab extrinseco et quasi corporalis, quoad modum et instrumentum quo fit. Estque specialis ratio in animabus purgatorii, quam in sequenti puncto adjiciam.

8. *Patienturne omnes animæ purgatorii pœnam sensus.* — Dixerunt vero nonnulli, quasdam animas purgatorii pati pœnam sensus distinctam ab aliis pœnis pure spiritualibus seu internis; non vero omnes, nam quædam sunt quæ sine tali pœna purgantur. Distinguunt enim duo loca purgatorii, unum inferno similem in pœnis ignis et similibus, excepta æternitate illarum; alium magis disjunctum ab inferno, et situ, et similitudine pœnarum, in quo per solam detentionem ab ingressu patriæ, et dolorem de illa, animæ purgantur. In priori loco dicuntur purgari animæ quæ diu in peccatis vixerunt, et tandem in fine vitæ

justificatae; in alio vero animae bonae et sanctae, quae tamen imperfecte hic vixerunt. Quae sententia fundatur solum in quadam visione quam refert Beda citato loco, illique fidem adhibet, nam circumstantiae quas refert, et effectus optimi ex illa visione orti, et sanctitas ejus qui eam narravit, magnam probabilitatem afferre videntur.

9. *Improbatur.*—Mibi autem aliqua occurserunt, quae sententiam illam satis improbare videntur. Primo communis sententia Theologorum, Secundo, quia nulla est ratio aut congruentia sufficiens ad distinguenda haec loca in purgatorio, magis quam in aliis statibus seu receptaculis animarum. Tertio ita hoc declaro, quia vel animae delinquentur in illo carcere honorario propter mortales culpas, pro quibus non plene satisfecerunt, vel propter veniales, vel neutra ex causa, sed propter alium imperfectum vivendi modum; nihil horum dici potest; ergo. Probatur minor quoad primam partem, tum quia peccatum mortale non est dignum honorario carcere; tum quia illa est potissima causa constituendi purgatorium aliud magis poenale. Et differentia solum secundum magis et minus non sat est ad diversa loca, vel poenas quasi generare distinctas constituendas. Sicut enim peccatum mortale non remissum in eodem loco inferni, et eodem genere poenae punitur, sive unum sit, sive plura, variata solum quantitate, vel fortasse etiam specifico modo aut instrumento sensibilis poenae, ita censendum est de punitione temporali pro peccato mortali remisso quoad culpam, et non plene quoad reatum; ergo, sive illud sit unum, sive plura, gravius vel levius, brevius vel diuturnius, in eodem loco purgatorii, eademque poena sensus cum proportione punitur. Secunda vero pars de peccatis venialibus probatur; quia de his Paulus, 1 Cor. 3, dixit: *Qui autem superaedificat lignum, fænum aul stipulam;* et tamen de eodem subdit: *Saluus erit, sic tamen quasi per ignem;* ergo etiam viri justi, qui tantum peccata venialia commiserunt, sicut eorumve reatibus decadent, in communi loco purgatorii, et poena sensus puniuntur, donec purgator plene; nam et hic locus, et illa poena significata intelligentur a Paulo, illo verbo: *Quasi per ignem,* ut ex longa hujus loci tractatione superiorius tradita constat. Nec habemus firmius testimonium ad probandum purgatorium, et poenam sensus pro reatu relicto ex peccatis mortalibus; nec aliud, aut apparentem rationem ad distin-

guenda haec loca, unum pro his qui commiserunt peccata mortalia, aliud pro his qui tantum venialia, si in utroque est poena sensus et ignis. Eo vel maxime quod pauci sunt, qui hanc vitam sine peccatis mortalibus transiungunt, ut pro eis solis specialis locus deputandus fuerit; maxime quia verisimile est eos qui hujusmodi sunt, vel nihil vel parum purgatoriis poenis indigere, quia non possunt ita in gratia perpetuo perseverare, quin sancte vivant, magna opera exerceant, quibus reatum venialium peccatorum prorsus consumant. Ac denique quidquid purgandum habeant, inordinatum supponit affectum, et conversionem ad creaturas, quae aliqua poena sensus purganda est. Tertia vero pars minoris certissima mibi videtur, nam seclusa culpa, et reatu ex illa relieto, nihil est, quod possit hominem ab ingressu beatitudinis retardare, *juxta definitionem Concilii Florentini, sess. ult.*

10. Quarto accedit probabilis conjectura, quia solus spiritualis et internus dolor vel de peccatis commissis, vel de dilatione beatitudinis, non est proportionata poena pro loco purgatorii, quia ille dolor magis videtur in actione consistere quam in passione; purgatio autem illa esse debet per passionem potius quam per actionem, quia est per modum satispassionis, non per modum satisfactionis. Quod declaro, constituendo differentiam inter animas damnatorum et purgatoriorum; nam damnatae habent tristitiam de beatitudine amissa quasi coactam et involuntariam, quia coguntur semper ac necessario considerare suam miseriam, et *dolor illa dole*; in animabus vero sanctis non videtur esse talis necessitas ab extrinseco; sed voluntarie et ex charitate ad illam considerationem se applicant, et tristitia elicitur, quæ mihi videtur esse supernaturalis, quod est animadversione dignum. Probari autem potest, quia illa tristitia nascitur vel ex amore Dei propter se, vel ex amore propriæ beatitudinis, vel (quod verius videtur) ex utroque; est ergo ejusdem ordinis cum tali amore; uteisque autem talis amor supernaturalis est in illis animabus sanctis, et desiderium etiam, quod ex illo nascitur; ergo et tristitia, aut dolor de illius dilatione. Qui discursus eodem modo fieri potest de dolore orto ex verme conscientiae, qui sine dubio spectat in illis animabus vel ad virtutem charitatis, estque vera contrito, vel etiam ad virtutem spei, estque attrito; nam etiam dolere de præteritis pec-

catis, propter proprium incommodum dilationis beatitudinis, bonum est, non excludendo priorem dolorem. Et ob eamdem rationem dolere possunt ex motivo honesto poenitentiæ; poenitentia enim eas quod injurias Deo intulerint, quodque pro illis non plene ipsi satisfecerint. Et quamvis hunc dolorem tunc non habeant ex intentione satisfaciendi, quia sciunt se non posse jam satisfacere, habere tamen illum possunt propter ipsam honestatem poenitentiæ, seu (quod idem est) propter abominationem mali, quod in ipsa injurya Dei cernunt. Hi ergo omnes sunt boni motus, quos voluntarie exerceant illæ animæ propter honestatem ipsorum et amorem Dei, non propter purgationem. Unde etiam fit, ut hi dolores et tristitia majores et intensiores sint in illis animabus quæ sunt sanctiores, etiam minus debitum minorem ve reatum habeant, quia unaquæque potest his modis dolere juxta totam intensionem sui habitus, et illam non excedunt, quia non debetur illis majus auxilium, neque est cur conferatur; ergo hoc etiam est signum non esse hanc poenam, per quam illæ animæ purgantur. In omnibus ergo animabus purgatorii est aliud genus poenæ et doloris, ab extrinseco proveniens aliquo modo, quam poenam sensus appellamus, et poenam ignis esse censemus, de qua plura in sectione sequenti.

11. *Respondetur ad Bedæ revelationem.*—Prius vero necesse est ad illam revelationem quam Beda refert respondere; difficile namque habet expositionem, illam autem libere rejicere non minus difficile videtur. Nihilominus aliqua proponam, propter quæ mihi suspecta est. Primum quod in ea simpliciter dicitur, poenas purgatorias in uno loco, et detentionem in alio durare usque ad finem judicij; hoc enim incredibile est de omnibus animabus, et ex lege ordinaria talium poenarum, non solum quia per suffragia viventium dicuntur animæ aliquæ citius liberari, sed etiam per condigna et sufficientem satispassionem; aliudque videtur incredibile, et præter justitiae æquitatem, quia temporalis poena debita propter peccata remissa non est æqualis in omnibus, neque in intensione, neque in duratione. Unde contra omnium Theologorum, imo totius Ecclesie sensum esse videatur dicere, nullam animam liberari a purgatorio ante diem judicij, nisi per suffragia, ut sect. 4 videbimus. Deinde ipsamet descriptio illius loci amoeni videtur præ se ferre absur-

ditatem; nam ibi nulla esse dicitur obscuritas, sed maxima lux, superans nimiam lucem solis. Item ibi nulla tristitia vel dolor esse significatur, sed maxima laetitia; nulla item culpa vel culpæ macula, sed perfecta innocentia, quam albæ vestes indicare videntur, et loci amoenitas, et floridum varietas, et similia quæ ibi describuntur. Tandem dicitur ibi priorem locum poenalem esse pro his qui in hac vita mortaliter peccarunt, et poenitentiam distulerunt usque ad mortem; alium vero esse pro his qui bona opera, non tamen perfecta habuerunt. Quæ partitio et insufficiens et parum apta videtur, tum quia multæ sunt animæ justæ quæ in hac vita non distulerunt poenitentiam usque ad mortem, sæpius tamen graviter peccarunt et surrexerunt, et iterum ceciderunt, et ita cadendo et surgendo, tandem in statu gratiæ decesserunt; ad quem ergo locum pertinebunt? quia negare illas pati poenam sensus absurdissimum est, et tamen non distulerunt poenitentiam usque ad mortem, nec caruerunt bonis operibus. Tum etiam quia bona opera, quantumvis imperfecta, non detinent animas in aliquo purgatorii loco, quia si sunt opera bona, de se potius sunt digna præmio; quod vero sint minus perfecta, non est ratio detentionis seu purgationis; quod si etiam dicantur imperfecta privativa, jam non sunt bona, sed peccata saltem venialia, quæ per ignem purgantur.

12. Propter hæc non possum dare fidem illi visioni, ut sonat; nec tamen dicam fuisse confictam aut mendacem; sed vel non esse ad litteram intelligendam, sed sub aliqua metaphora, ita ut per illa loca, quæ ut distincta visa sunt, non oporteat significari loca purgatorii distincta, sed diversos status animarum ejusdem purgatorii, et per locum amœnum, etc., significantur spirituales consolationes quibus aliquæ animæ juvantur, etc. Vel certe dicendum est, quod licet poena sensus taceatur in illo loco, non excluditur, si eneque ab alio excluduntur spirituales consolationes, licet taceantur; sed in utroque explicatur id quod magis confert ad finem visionis, scilicet, ut homines non differant poenitentiam, et in bonis operibus exerceantur. Et fortasse hoc totum verum est, et accommodari potest ad alias visiones similes in Carthusiano et aliis; nam apud Gregorium similis locus amoenus dealbatorum hominum, paradisum evidenter representabat.

SECTIO II.

An pœna sensus purgatorii sit a vero igne, et quo modo fiat.

1. *Rationes dubitandi.* — De poena damni seu spirituali nihil amplius dicendum ocurrat; de poena vero sensus est imprimis magna controversia, an sit a vero igne elementari et corporeo, quæ solet etiam de inferni poena tractari; sed ibi certum est esse verum ignem; nam licet non sit res expresse definita de fide, est tamen ita certa, ut opposita, temeraria et errori proxima censeatur. De igne autem purgatorii nihil in particulari Theologi dicunt, sed illum cum igne inferni involvunt, sentientes æque certum esse, illum esse corporeum et verum, sicut ignem inferni. Sed, licet rem existimem omnino veram, de gradu tamen certitudinis ambigo. Primo quia de igne inferni sunt infinita loca Scripturæ, et in multis eorum nullum est metaphoræ indicium; unde in eis habet locum regula generalis de propria interpretatione, ubi metaphorica non est necessaria. At de igne purgatorii sub eo nomine unus tantum est locus in Scriptura, 1 Cor. 3, et in eo additur particula: *Quasi per ignem*, quæ videtur esse diminuens, magisque admittere analogam significationem. Secundo quia in Concilio Florentino, sessione prima, Patres Graeci constanter negarunt ignem purgatorii; tamen quia non negarunt locum poenalem purgatorii, quem dicebant esse obscurum quemdam locum ac laborum plenum absque igne, in quo præter obscuritatem et detentionem, nihil aliud ponebant, non sunt existimati in fide, vel doctrina necessaria dissentire. In sess. autem 25, paulo ante litteras unionis, cum Graeci vellent in litteris unionis mentionem fieri solius articuli de processione Spiritus Sancti, Pontifex contendit, ut etiam de aliis diceretur: *Cum præsertim (inquit) Ferrarie de purgatorio bene fuerit dictum.* Et inferius nihil aliud reperitur, neque in litteris unionis ponitur, nisi purgatorium esse, in quo animæ justæ quæ in hac vita non plene pro peccatis satisfecerunt, purgatoriis pœnis post mortem purgantur; de igne autem tacetur.

2. *Non est de fide pœnam sensus purgatorii esse a vero igne.* — *Est tamen certum intra latitudi em opinionis theologicæ.* — Hæc sane convincunt rem hanc non pertinere ad dogmata fidei, nec esse tam certum sicut de

igne inferni, et saltem non esse oppositam opinionem dignam tam gravi censura; satis enim est si improbabilis censeatur, cum Pontifex absolute dixerit, bene fuisse de purgatorio dictum, quanquam ipse locutus fuerit in ordine ad stabiliendam fidem. Addo etiam Aug., in Enchirid., c. 69, et lib. 8 de Quæstionib. ad Dulcit., q. 8, circa fin., solum dixisse incredibile non esse dari hunc purgatoriorum ignem, ubi non ratione loci absolute, sed ratione ignis locutus videtur, alias non debuisset dicere non esse incredibile, sed omnino esse credendum; propter ignem vero videtur cum illa limitatione locutus. Nihilominus censeo esse hanc rem certam intra latitudinem opinionis theologicæ. Primo, propter consensum Patrum Latinorum in Concil. Florent. Secundo, propter consensum Theologorum. Tertio, propter verba Pauli, quæ ita facilius, proprius et melius exponuntur; nam illa particula, *quasi*, non est adjuncta ad minuendam veritatem ignis, sed ad explicandum modum salvationis; ait enim: *Salvi erunt; ne crederent autem nihil mali eis superesse, sed tantum salutem,* addit: *Sic tamen quasi per ignem.* Quarto, quia visiones omnes et revelationes, quæ de his locis leguntur, quoad ignem et pœnas sensibiles nihil fere distinguunt inter infernum et purgatorium, sed quoad durationem. Et in hunc modum intelligendum censeo locum Cyril., lib. 10 in Joan. c. 14, qui optimus est, et universe contra omnes negantes purgatorium, et specialiter contra Græcos negantes ignem ejus. Agens enim de palmitibus qui manent in vite et indigent purgatione, affert id Psal. 93: *Beatus vir quem tu corripueris. Domine (ita enim legit) et de lege tua docueris eum, scilicet, in hac vita, ut mitiges ei a diebus malis,* id est, purgatorii, sic enim ait: *Dies enim certe nefasti ac præcisus palmitibus illi sunt, in quibus in ignem mittuntur aeternum, quando correctis et castigatis mitem se reddit Deus; non enim absolute tales damnantur, quoniam non omnino infructuosi palmites fuerunt.* Vocavit ergo palmites decisos non a gratia, sed ab hac vita, et eos dicit puniri igne aeterno, id est, eodem igne inferni, non tamen poena aeterna, sed donec purgantur. Quinto, quia ratio etiam videtur esse eadem, tam ex parte peccatorum, quam ex parte talis instrumenti. An vero præter ignem sint ibi alia corpora quæ sint etiam instrumenta ad purgandas animas, ut aqua, nix, etc., incertum est. Refert autem Beda, lib. 5 de Historia Anglic.

c. 13, visum esse purgatorii animas saepè mutari a nimio calore ad rigidum frigus, et e converso. Anselm., in Elucidario, sub disjunctione has numerat poenas: *Aut aliud (inquit) quodlibet genus pœnarum.* De hoc ergo non satis constat.

Quomodo ignis pœna afficiat animas separatas.

3. Hoc supposito, difficultas vulgaris est, quomodo ignis pœna afficiat animas separatas. Quam quæstionem facile mulci expedient, dicentes modum illum esse nobis occultum; quod significarunt Greg., 4 Dialog., c. 29, dicens, *ex igne visibili ardorem et dolorem invisibilem trahi;* invisibilem enim appellasse videtur, quia nobis est occultus et inexplicabilis. Et Aug., 21 de Civit., dicens, *spiritus torqueri ab igne miris, sed veris modis.* Sed licet verum sit non posse nos explicare hunc modum sicuti est, quia revera spiritualis est, licet a corporeo igne procedat, nihilominus tentandum nobis est, aliquid de illo dicere, ut saltem qualis non sit prius explicemus, postea vero saltem per analogiam aliquam, vel communes rationes, qualis sit declaremus; hoc enim modo quæ supra nos sunt, et fere spiritualia omnia inquirimus. Ex his etiam modis August. et Gregorius supra rem hanc declarare conati sunt, ut videbimus. Nec Gregorius vocavit ardorem et dolorem invisibilem, quia nobis occultus est, sed quia spiritualis dolor est et non sensibilis.

4. *Prima opinio.* — Multi ergo ex Scholasticis modum hujus pœnae declarant per quamdam alligationem spiritus ad ignem sibi involuntariam, de qua valde tristantur. Ita Bonavent., Scot., Gabr., Durand. et alii, in 4, d. 44, et D. Thom., 4 part., q. 64, art. 3, et 4 contra Gent., cap. 90. Ex quibus aliqui addunt non solum alligari spiritum igni, sed etiam cogi ad intuendum semper illum, et cogitare de illo, sive per speciem impressam, sive per ipsam cogitationem a Deo vel immediate, vel per ignem emissam. Hi autem Doctores præcipue loquuntur de pœna inferni, de qua multæ aliae sunt opiniones, quas hic examinare non est nostri instituti.

5. *Improbatur.* — Solum ergo dicimus, quod ad nostrum institutum pertinet, hæc omnia insufficientia quidem esse ad pœnam inferni explicandam, multo vero magis ad pœnam purgatorii. Primum patet, quia illa detentio, allatio, cogitatio, vel impressio speciei parvi momenti sunt ad vehementem dolorem aut tristitiam causandam. Aut enim consideratur detentio illa, ut excludit a regno celorum seu beatitudine, et ut sic maximum dolorem infert; tamen ille non est de termino ad quem talis detentionis (ut sic dicam), sed de amissione termini a quo, et ita non pertinet ad propriam pœnam ignis, sed ad pœnam damni superius explicatam. Adde, quod re attentius inspecta, non causatur exclusio a cœlesti patria ex detentione in igne, sed sunt hæc pœnae omnino diversæ, et potius hæc posterior supponit priorem, quam e converso. Et ideo Chrysostomus saepè et alii Sancti comparantes has pœnas ut omnino diversas, dicunt longe majorem esse tristitiam de exclusione a regno quam de ignis cruciatu vel alligatione, quod tam in temporali quam in æterna verum est, proportione servata. Si ergo consideretur detentio illa in igne per se ac præcise, supposita exclusione a regno cœlesti, certe diminuta pœna est; quid enim interest illis spiritibus esse in illo loco, vel igne magis quam in alio, si inde nihil patientur? Qnod si fortasse pœna est in eo quod privantur libertate se movendi ad alia loca, hæc imprimis potius est pœna incarcerationis eujusdam quam proprii cruciatus. Deinde, licet aliqua pœna sit, tamen non est nimis acerba, nec qualis in Scriptura significatur esse inferni pœna. Ac denique illa pœna æqualis erit, sive ignis sit in loco illo inferni, sive non sit; cur enim minus dolerent illa detentio, si spatium illud esset repletum aere quam si igne? imo quia nobilior est ignis, inde videtur minui pœna. Quod autem præter alligationem addatur necessitas intuendi vel cogitandi de illo igne, esset quidem gravis pœna, si nihil aliud cogitare possent; tamen hoc dici non potest de dæmonibus vel de animalibus, ut per se notum est; ergo hæc ratio explicandi pœnam illam insufficiens est.

6. Addo vero in animabus purgatorii nullam fere esse, quia supposito temporali exilio a patria cœlesti, illis molestum non est detineri in tali loco, si in eo nihil speciale patientur, tum quia conformes sunt divinae voluntati, qua cognita sine alia coactione ibi voluntarie detinentur; tum etiam quia non habent falsas apprehensiones vel existimationes; re tamen vera ad commodum rei spiritualis parum refert esse in hoc vel illo loco corporeo, supposito quod privetur pro tunc visione Dei, et illo honorifico loco qui ad beatorum statum deputatus est. Unde omnes fere auctores citati, quamvis hanc detentio numerent inter pœnas sensus, addunt

tamen præter illam negandum non esse aliquem alium cruciatum spiritum ab igne. Imo Augustin. et Gregor. satis expresse id declararunt. *Adhærebunt* (ait Augustin.) *spiritus incorporei corporeis ignibus cruciandi*. Et infra : *Accipientes ex ignibus pœnas, non dantes vitam*. Gregorius autem ait : *Ex igne visibili, ardor ac dolor invisibilis trahitur*; et infra : *Colligere ex dictis Evangelicis possumus, quia incendium anima, non solum videntur, sed etiam experiendo patiatur*.

7. *Secunda opinio*. — Est ergo secunda sententia quæ fatetur, præter detentionem, pati animas ab igne proprium cruciatum; eum vero putant consistere in eodem genere doloris vel tristitia, quam patiatur anima conjuncta corpori, dum per corpus ipsum igne comburitur. Nam per actionem ignis causatur in corpore distemperamentum naturalium qualitatum, ex quo resultat qualitas aliqua disconveniens animæ, quæ objectum doloris est, ac propterea dolorifera dici solet, cuius qualitatis affectionem sensu tactus perceptam refugit imprimis appetitus sensitivus, eumque comitatur voluntas, et ita perficitur dolor. Fit ergo virtute divina ut in anima separata absque sensu tactus sit in intellectu eadem apprehensio illius qualitatis, et eadem fuga ejus in voluntate, quæ esse solet in anima conjuncta, et ita sentit eamdem afflictionem, quam in corpore sentit, cum corpus uritur. Hoc autem ita esse posse constat, quia potest Deus talem apprehensionem animæ separatae infundere, quæ non sit minus efficax quam si revera corpus cremaretur. Quod autem ita sit, patet, tum quia hic modus est sufficiens et consentaneus Scripturis dicentibus animas cruciari eturi ab igne, et aliis non est intelligibilis; tum etiam quia post diem judicii animæ damnatorum ita cruciabuntur ab igne; non augebitur autem in illis pœna sensus, nec mutabitur, nec dupli modo ab igne cruciabuntur. Atque hanc sententiam indicasse videtur Soto, d. 50, art. 2, circa finem, dum ait animas extra corpus eodem modo torqueri ab igne, quo animæ in corpore ab igne cruciantur; quod amplius non declarat, et tam in dæmonibus quam in animabus ponit hoc genus pœnae ignis; in quo fortasse consequenter locutus est, ut declarabo. Henric. etiam, Quodlibet. 8, q. 34, ad hanc sententiam quodammodo accessit, modo autem improbabili, et qui ab omnibus facile impugnatur; et ideo illum omitto. Hæc igitur sententia Soti probabilis est, maxime quia se-

cundum illam locutiones Scripturæ videntur. optime explicari, ut est illa : *Ut intingat linguam meam, quia crucior in hac flamma, et similes*.

8. *Rejicitur. — Tertia opinio*. — Nihilominus mihi non satisfacit, neque probatur. Primo, quia non videtur sufficiens ad explicandam acerbitudinem illius pœnae sensibilis, quam Sancti docent et exaggerant, ut in sequenti sectione videbimus, etiam de poena purgatorii. Dicunt enim esse longe acerbiorum, quam sit ignis combustio in hac vita, esseque alterius rationis; at si solum esset tristitia voluntatis, ejusdem rationis cum illa, quam uestio ignis causat in anima conjuncta, certe non esset major, saltem in specie sua, nisi forte in intentione aliqua; nam in extensione minor esset, quia deest dolor sensus, qui vehementer afflit, et forte sine illo fuga voluntatis non admodum cruciaret. Secundo modus ille multum videtur minuere de veritate illius pœnae, et ob eam rem fortasse etiam repugnat, dicente Augustino, ignem illum cruciare miris sed veris modis. Assumptum explicatur; nam apprehensio illa quæ ponitur in animabus illis ut tristentur, non habet verum objectum quod in re ipsa subsistat; et ex hac parte videtur repugnare, quia dolor sensibilis quem causat ignis, essentialiter respicit objectum praesens et realiter inhærens, et lœdens sensum; in hoc enim differt ab illa tristitia, quæ ex abstractiva cognitione, vel immutatione pure intentionalis causatur; tristitia autem quæ ex tali dolore resultat in voluntate, est illi proportionata, simili modo respiciens objectum; ergo ubi non est talis vera læsio et combustio, non potest esse talis tristitia.

9. *Evasio. — Eluditur*. — Dici potest quod sicut visio intuitiva naturaliter et per se requirit verum objectum realiter existens, et cum proportione applicatum; et nihilominus fieri potest ut visus videat objectum tanquam praesens, quod vere non est, ubi appareat per impressionem speciei omnino similis, et ejusdem activitatis cum concurso vel motione accommodata; ita fieri potest in tactu, ut habeat sensationem requisitam ad dolorem ex nimia calefactione causatum, sine tali calefactione vera, et tunc habebit appetitus eundem dolorem; et voluntas eamdem tristitiam cum proportione. Et simili modo potest in sola anima et in solo intellectu et voluntate fieri similis cruciatus, per puram apprehensionem quasi intuitivam et experimen-

talem, sine reali objecto. In qua re fateor me non invenire implicationem contradictionis; et ideo non dixi absolute esse impossibilem; invenio tamen quoddam genus falsitatis et deceptionis. Nam, ut Aristoteles dixit in lib. de Anima : *Sola apprehensio vel imaginatio non movet affectum, nec causat amorem vel tristitiam, nisi ad iudicium perveniat*; ergo in illis animabus debet esse iudicium de existentia talis objecti vera et reali, ut possit talem tristitiam causare; tale autem iudicium falsum est; ergo repugnat veritati illius pœnae talis existimatio. Major patet, quia talis est natura hujus doloris seu tristitiae, ut non nascatur, nisi ex experimento mali realiter inhærentis; ergo saltem necesse est ut per existimationem talis appareat. Minor autem probatur, quia illud est intellectuale iudicium, et præsentia illius mali non tantum apprehendit ex parte concipientis, qui ita apprehendit ac si esset, sed ex parte objecti, quia ita judicat esse, cum vere non sit, alias non causabit dolorem; illud ergo iudicium non est conforme objecto, ac proinde deceptionem et falsitatem continet. Consequentia autem declaratur, quia imprimis hoc repugnat veritati ipsius Dei, qui specialiter movet, et infert necessitatem ad illud iudicium ferendum. Deinde animabus purgatorii specialiter repugnat ratione status in gratia; nullam enim deceptionem pati possunt, præsertim a Deo ipso. Denique specialiter videtur repugnare quod anima separata apprehendat, et sibi persuadeat se habere illammet causam doloris et tristitiae in voluntate quam haberet conjuncta corpori, quod actualiter ab igne cremaretur, quia evidenter videt talem causam, seu tale malum suo statui repugnare, cum videat se non esse unitam corpori; et alias etiam est evidens, animam non unitam non habere pro objecto doloris et tristitiae malum, quod sibi actualiter inferatur ex combustione corporis.

10. *Solutio. — Excluditur*. — Confirmatur, quia dæmones sunt incapaces hujus doloris; ergo et animæ separatae. Antecedens simul cum consequentia probatur, quia cum dæmones non sint neque esse possint formæ corporum, objectum illius tristitiae est extra objectum voluntatis eorum; sed eo modo tale malum non potest afficere formam, nisi quantum actu informantem corpus; ergo. Quod si dicatur, licet afficere non possit, posse apprehendi, et hoc satis esse ad motionem voluntatis, idem dicam de voluntate dæmonis,

Ignem vere cruciare spiritus. Assertio prima.

11. Primo ergo statuo ignem vere, realiter ac physice efficere cruciatum in animabus seu spiritibus. Hoc significavit August. dicens : *Cur enim non dicamus, quamvis miris, tamen veris modis etiam spiritus incorporeos posse pœna corporali ignis affligi?* Non enim dicitur pœna ignis, nisi quia ab igne et per ignem fit; nec enim dicitur pœna aeris quæ fit in aere, sed quæ fit ab aere. Imo ideo vocavit illam pœnam corporalem, non quia formaliter et in se corporalis sit, cum sit inhærens et formaliter afficiens rem spiritualem; sed quia ab instrumento corporali, et ad modum rerum corporalium fit. Item infra ait : *Adhærebunt spiritus dæmonum corporeis ignibus cruciandi, accipientes ineffabilibus modis ab ignibus pœnas*; modus ergo ineffabilis est; ita vero esse, certum est; non accipit autem spiritus ab igne pœnas, nisi quatenus ignis in spiritum efficit. Et infra repetit, *sumendo ab igne pœnas, non ei impertiendo vitam*. Nec